

LEKSIČKO RASLOJAVANJE U U HRVATSKOJ DJEČJOJ POEZIJI

Milavić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:703297>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

LEKSIČKO RASLOJAVANJE
U HRVATSKOJ DJEČJOJ POEZIJI

ANA MILAVIĆ

Split, 2022.

Odsjek: Odsjek za učiteljski studij

Studij: Učiteljski studij

**LEKSIČKO RASLOJAVANJE
U HRVATSKOJ DJEČJOJ POEZIJI**

Studentica: Ana Milavić

Mentorica: doc. dr. sc. Anđela Milinović-Hrga

Split, rujan 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. Jezik kao sustav i jezik kao standard.....	2
3. Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika.....	3
3. 1. Književnoumjetnički stil.....	4
4. Stilistika.....	10
5. Leksičko raslojavanje.....	13
5. 1. Vremenska raslojenost.....	13
5. 2. Područna raslojenost.....	15
5. 3. Funkcionalna raslojenost.....	16
6. Leksičko raslojavanje u hrvatskoj dječjoj poeziji 20. stoljeća.....	18
6. 1. Vremensko raslojavanje.....	21
6. 2. Područno raslojavanje.....	24
6. 3. Funkcionalno raslojavanje.....	25
7. ZAKLJUČAK.....	27
IZVORI.....	28
LITERATURA.....	28
SAŽETAK.....	31
ABSTRACT.....	32

1. UVOD

Jezik nije sasvim lako definirati, ali, najjednostavnije rečeno, to je ljudska djelatnost – sposobnost, ljudima svojstvena, sporazumijevanja pomoću sustava glasovnih znakova (Hrvatska enciklopedija, 2021).

U hrvatskome jeziku, *jezik* se odnosi i na organ smješten u našim ustima. To je glavni organ okusa i čovjeku služi za oblikovanje glasova u riječima jezika (Hrvatska enciklopedija, 2021). Uzimajući tu jednu riječ i spajajući njezina dva značenja, usuđujem se reći: jezikom kušamo svijet. Sredstvo je komuniciranja, ali i izražavanja. Otkad je čovjeka, u njemu plamti želja potrage za pravim izrazom. Također, u njemu je žar da slušatelj tu riječ na pravi način primi. Jezik je univerzalan, a ipak se razlikuje od zajednice do zajednice. Tako se može reći da je i hrvatski jezik jedan, a opet se razlikuje od pojedinca do pojedinca i svatko se njime na svoj način služi.

Odabirom jezične inačice, ako je „pogođena”, odabire se i najprikladnija inačica značenja riječi. Pjesnike se uvijek nazivalo čuđenjem u svijetu, ali i umjetnicima riječi – onima koji bez viška čitatelju prenesu poruku. U tim su se pjesmama, tijekom 20. stoljeća, nalazili i gubili arhaizmi, zastarjelice, knjiški leksemi, regionalizmi, dijalektizmi, kolokvijalizmi, žargonizmi. Gubljenjem nekih jezičnih inačica, zauvijek su se izgubili izrazi da se što izrazi u pravome smislu riječi. U ovome se radu za tim riječima traga, ali i za onim novotvorenima. Putom su nezaobilazne i one žive, „obične”, svakodnevne. Jednom kad se pronađu, cilj je ovoga rada te lekseme svrstati u odgovarajuće slojeve hrvatskoga jezika – vremenski, područni, funkcionalni.

2. Jezik kao sustav i jezik kao standard

Ističe se razlika između jezika kao sustava i jezika kao standarda zato što će se na nju oslanjati neka od sljedećih poglavlja u radu. Drugim riječima, ta će razlika biti polazna točka kada se bude govorilo o funkcionalnim stilovima, točnije onomu koji je za ovaj rad najvažniji – književnoumjetničkome stilu.

Josip Silić u prvome poglavlju knjige *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* spominje (poslije)sosirovsku lingvistiku i njezino (a i svoje) razlikovanje **jezika** (*Langue*) koji poistovjećujemo s hrvatskim jezikom kao sustavom i **govora** (*Parole*) koji označava hrvatski jezik kao standard (2006, str. 17-28). Jezika kao standarda nema bez jezika kao sustava i obrnuto, ali ipak su to dvije sasvim različite pojave. Jezik kao sustav ima svoje zakonitosti i jezik kao standard ima svoje, tako da se često jedan drugomu suprotstavljaju, ponekad do mjere da jezik kao sustav ne prihvati ono što hoće jezik kao standard i obrnuto. Jezikom kao sustavom upravljaju unutarnje (lingvističke), a jezikom kao standardom upravljaju i unutarnje i vanjske zakonitosti (sociolingvističke). Jezik kao sustav, za razliku od jezika kao standarda, neutralan je prema svemu onome što čini identitet naroda (povijest, kultura, književnost, vjera itd.). On nije neutralan samo prema onome što se kosi s njegovim zakonitostima. Primjerice, raspodjele *subjekt(ϕ)* i *subjekat(ϕ)*. Kao što po pravilu *lakt(ϕ)* mora postati *lakat(ϕ)*, tako po tome pravilu i *subjekt(ϕ)* mora postati *subjekat(ϕ)*. Dokle god spomenuto pravilo vlada, jezik kao sustav raspodjelu *subjekt(ϕ)* odbija kao nešto što mu nije svojstveno. On između raspodjele *subjekt(ϕ)* i *subjekat(ϕ)* ne bira, a jezik kao standard bira pa će raspodjelu *subjekt(ϕ)*, prihativši ju kao svoju činjenicu, nastojati nametnuti svojemu jeziku kao sustavu. Jezik je dakle kao sustav – pravilo, bez „ali”, bez „osim”, bez iznimke. Standard s druge strane proučava i traži imajući na umu i svoje društvene zakonitosti te naposljetku uzima iz sustava, kao iz sigurnoga spremnika, i bira ono što njemu, kao živome jezičnome procesu, najbolje zvuči a istovremeno je i jezično i društveno prihvatljivo.

3. Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika

Hrvatski je standardni jezik alat kojim se služimo pri javnome komuniciranju. On je također višefunkcionalan. Ovisno o tome gdje se njime koristimo, hrvatski standardni jezik funkcionira na poseban način: u znanosti, u uredu, u novinama, u književnosti i u svakodnevnome govoru. S obzirom na te njegove funkcije, razlikujemo pet funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnoga jezika: znanstveni, administrativno-poslovni, novinarsko-publicistički, književnoumjetnički (beletristički) i razgovorni (Silić, 2006).

Svaki funkcionalni stil ima svoje zakonitosti. Neka pojava može biti greška u jednome funkcionalnome stilu, a u drugome ne mora. Ako se to kao greška izbacuje iz jednoga, onda to ne znači da se mora izbaciti i iz drugoga funkcionalnoga stila, a kamoli iz standardnoga jezika općenito. Silić ističe da se na književnoumjetnički stil, zbog njegovih posebnosti, gleda drukčije te se „greška” na njega ne odnosi (2006).

Ono što je svojstveno jednomu funkcionalnomu stilu ne mora biti svojstveno drugomu pa onda ni standardnomu jeziku kao cjelini. Inače standardni jezik ne bi bio višefunkcionalan, a samim time ne bi bio ni standardan. Funkcionalni stilovi nisu pod strogom kontrolom standardnoga jezika. To bi spriječilo njihov prirodni razvoj, a onda i razvoj standardnoga jezika. Svaki funkcionalni stil naravno ima na umu da je dio cjeline standardnoga jezika (iako i tu Silić odvaja književnoumjetnički stil), ali svaki stil ima svoja pravila, svoje vrline i mane i po tome i jest poseban. Standardni je jezik kao cjelina apstraktan. Nitko ne govori njime kao cjelinom, nego jednim od njegovih funkcionalnih stilova (Silić, 2006).

3. 1. Književnoumjetnički stil

Do te se mjere o tome stilu raspravljalo, da ga neki uopće više ne svrstavaju među funkcionalne stilove. Jedan je od tih i Josip Silić. Pritom valja naglasiti Silićeve (2006, str. 176) razigrane riječi u fusnoti kojima daje do znanja da se o tome problemu, što se njega i njegovih istomišljenika tiče, može misliti i drugačije i raspravu je, kako kaže, dijelom i napisao da izazove one koji tako misle.

Rečeno je da jezik kao sustav podliježe lingvističkim, a jezik kao standard sociolingvističkim zakonitostima. Norme standardnoga jezika govore što je u njemu pravilno, tj. društveno prihvatljivo, a što neprihvatljivo. Postoje dva tipa jezične pravilnosti: jedna pripada jeziku kao sustavu, druga jeziku kao standardu. Jezik kao sustav, prema Siliću (2006, str. 98), pretpostavlja „jedan izraz : jedan sadržaj”, a jezik kao standard „jedan izraz : više sadržaja”. Jezik kao sustav svakim pravilom nudi jedan način izražavanja sadržaja. Na taj su način nastale inačice, jer jedno pravilo nudi jedan način, drugo pravilo drugi itd. Standardni jezik bira od tih inačica te uspostavlja sociolingvistička pravila, odlučuje koja će inačica biti upotrijebljena ovdje, koja ondje. Standardni jezik dakle nudi više načina izražavanja jednoga te istoga sadržaja. Inačice nam posljedično, gledajući ih naočalama standardnoga jezika, govore o postojanju staroga i novoga, stilski obilježenoga i stilski neobilježenoga itd.

Još dok je svrstavao književnoumjetnički stil među funkcionalne stilove, Silić ga je opisao kao najindividualniji funkcionalni stil. U njemu je, za razliku od primjerice znanstvenoga stila, individualna sloboda najveća. Znanstveni je zato stil zbog svoje individualne ograničenosti, izrazito objektivni, dok je književnoumjetnički stil zbog svoje individualne neograničenosti, izrazito subjektivni. Upravo zbog te neograničenosti, smatrajući da je ta sloboda potpuna, taj stil dobiva obilježje stila *sui generis* ('svoje vrste'). Svim se ostalim funkcionalnim stilovima može suditi s gledišta standardnoga jezika, u svima njima kolektivnojezično dominira nad individualnojezičnim, u svima možemo preispitivati društvenu opravdanost odabira inačica – svi dakle stilovi oponašaju (imitiraju). Književnojezični stil s druge strane ne imitira, on osmišljava i preosmišljava. Iz toga proizlazi da književnik ne bira inačice kao postojeće, ne uzima (ali i može) samo onu društveno prihvatljivu, već ih bira kao moguće – književnik je stoga poslušan jeziku kao sustavu, a ne normama jezika kao standarda (Silić, 2006, str. 44-106).

Znači li to da je književnik neposlušan prema standardu? Silić kaže da on o njemu ne ovisi, ali to ne znači da je prema njemu neodgovaran. Isto tako, nema književnik namjeru narušiti

pravopisna ili gramatička pravila, jednostavno rečeno, on svojim jezikom ima namjeru reći ono što želi reći.

Služeći se mislima Vladana Desnice, Silić podcrtava da su jezik filologa-gramatičara i jezik književnika-umjetnika dva potpuno različita jezika. Filologu-gramatičaru stalo je do čistoće jezika, a književniku-umjetniku do njegove plastičnosti, tj. do efikasnosti njegova izraza. Također, jezik je filologa-gramatičara stvar društva, njemu je u interesu da se svi izražavaju jednako, pravilno i čisto, a jezik je književnika-umjetnika stvar pojedinca pa mu je u interesu da se svatko izražava svojim posebnim jezikom. Iz toga proizlazi „da o proizvodnji jezika filologa-gramatičara nema pravo suditi književnik-umjetnik, a o proizvodnji jezika književnika-umjetnika filolog-gramatičar” (Silić, 2006, str. 177).

Silićev je pristup temeljen na Coseriuovoj trihotomiji sustav – norma – govor, a Silić ju je razradio pa struktura izgleda ovako: S(ustav) : K(odifikacija) : N(orma) : U(zus) : G(ovor). Ukratko, sustav možemo opisati kao „ono kako se može govoriti”, kodifikaciju kao „ono kako se mora govoriti”, normu kao „ono kako treba govoriti”, uzus kao „ono kako se obično govori” te govor kao „ono kako se govori”. Kodifikacija je dakle pravilo oštrije od norme, a uzus pravilo blaže od pravila norme. Odgovornost, kaže Silić, za ono što se ostvaruje govorom može se postaviti samo s gledišta kodifikacije, norme i uzusa. To je područje standardnoga jezika (2006, str. 178). Postoje dva puta kojima se može od sustava doći do govora: kroz standardni jezik i mimo standardnoga jezika. Prvi je put jezika kao standarda, drugi jezika kao sustava; u prvome pravilo glasi „treba govoriti”, u drugome „može se govoriti”; u prvome se „polaze račun” društvu, u drugome sebi. Pisac dakako mora poznavati sustav, ali on do jezičnoga sredstva dolazi maštom, stvaranjem i intuicijom, a osoba koja do individualnoga govornoga čina prolazi kroz normu, dolazi do toga jezičnoga sredstva intelektom. Dakle, književnik sredstva bira slobodno, bez zabrane, ali naravno da ta jezična sredstva moraju biti u funkciji njegova djela. Ako književniku nisu uzor sociolingvističke zakonitosti, već lingvističke, onda ni on, tj. njegovo djelo, ne može biti uzor sociolingvističkim normama. Također, onaj kojemu su uzor sociolingvističke zakonitosti, nema pravo intervenirati u jezik književnika-umjetnika. Je li to uistinu tako? Josip Silić pita: „Je li ikomu palo na pamet lektorirati likovno ili glazbeno djelo? ... Zar je književna umjetnost, kao umjetnost, nešto drugo nego likovna umjetnost i glazbena umjetnost?” (Silić, 2006, str. 181). Zanimljivo pitanje, no ipak valja reći da se u glazbenoj i likovnoj umjetnosti ne stvara riječima, već nekim drugim sredstvima – notama, bojama i slično.

A i u tim oblicima umjetnosti postoje akademije, odnosno mjesta na kojima se određena vještina usavršava. S druge strane, skladatelj može svjesno umetnuti notu, ton, koji u određenome dijelu melodije ne zvuči kako bi trebao. Slikar može prisloniti kist o papir ostavivši jednu jedinu mrlju na bijelome papiru i prozvati to umjetnošću. Nitko mu ne smije djelo ispravljati, to svakako, ali smije li ga kritizirati? Smije li doći do te mjere pa reći da to nije umjetnost? Pisac, ako želi biti dobar, mora poznavati jezik kao sustav, mora poznavati jezik kao standard, inače ne može biti umjetnik riječi. Riječi se u tome slučaju bave njime. Ako prepustimo književnoumjetnička djela na promatranje i kritiku isključivo književnicima-umjetnicima, a kako predlaže Silić, komu ih prepuštamo? Pretpostavimo da ih prepuštamo samo onima dobrima, a ti, kao ni redovnici bez Biblije, ne idu nikamo bez izvrsnoga poznavanja hrvatskoga standardnoga jezika.

Vratimo se na ona dva puta: do individualnoga govornoga čina kroz normu i mimo norme. Ovdje valja spomenuti Ladu Badurinu (2007) i njezino kritičko promišljanje standardnojezičnoga statusa i drugoga funkcionalnoga stila – razgovornoga. Taj se stil pretežito usmeno realizira i riječ je o jeziku privatne komunikacije pa u njemu, više nego u drugima, ima barbarizama, dijalektizama, regionalizama i vulgarizama. S obzirom na ležeran stav prema standardnojezičnim normama, ne pita li Badurina s pravom prolazi li i govornik u svakodnevnim razgovornim situacijama od sustava do individualnoga govornoga čina mimo norme?

Tu je i Marina Katnić-Bakaršić (2015, str. 10) kojoj se „čini apsurdnim inzistirati na podjeli na pet funkcionalnih stilova u doba multimedijalnosti i hiperteksta” pa se čudi kako je moguće ignorirati neke već tradicionalne stilove, primjerice stil reklama.

Nas najviše zanima književnoumjetnički stil. Ponovimo: Silić ga naziva jezikom *sui generis*; jedino jezik kao sustav omogućuje umjetniku potpunu slobodu, a nema stvaranja bez slobode; književnik-umjetnik do individualnoga govornoga čina prolazi mimo norme; jezik umjetničkoga djela nije postojeći, nego postajući.

Bagić ga (2005) naziva „nadstilom”, ali to što ga, samo ime kaže, stavlja nad druge stilove, ne znači da se drugi stilovi u njega trebaju ugledati. Na slavnu Jonkeovu krilaticu „piši kao što dobri pisci pišu” postavlja pitanje „treba li pisati onako kako dobri pisci pišu” i bez zadržke odgovara „nikako!”. On se tim načinom književnoumjetničkomu stilu ne ruga, naprotiv, ali ga svakako brani od standardnojezičnih norma, bolje rečeno, podcrtava da ih se književnoumjetnička djela često ne pridržavaju zato što i ne moraju. Međutim, valja imati na umu kontekst u kojem je Ljudevit Jonke izrekao tu krilaticu. Bagić je odgovorio na Jonkeovu, a

Jonke na Karadžićevu krilaticu „piši onako kako narod govori”. Raspravljalo se o pitanjima suvremene jezične kulture, a Jonke je zaključio da je Karadžićevo mišljenje zastarjelo te ga treba preoblikovati u skladu s tad suvremenim stanjem. Jednostavno rečeno, dogodile su se promjene. Novi su naraštaji književnika izgradili novi književni jezik, prikladniji za suvremene potrebe od pučke osnovice na kojoj je izgrađen. Zato je Jonke zaključio da jezični uzor treba biti na takav način izgrađen jezik, a ne jezik puka. Svaki pisac stoga mora upoznati normu onoga zajedničkoga jezičnoga izraza. Jonke je tada pod normom standardnoga jezika smatrao ono što i pripadnici praške škole: „svojevrsan zajednički jezični osjećaj, tj. kao sustav gramatičkih i leksičkih sredstava i pravila njihove uporabe koji je svojstven nekomu jezičnomu idiomu i kojim se njegovi govornici u svojim jezičnim postavima ravnaju intuitivno i neosvijesteno” (Vuković, 2007, str. 110). Za razliku od neknjiževnih idioma, na književni utječu, ili barem više, jezikoslovni i izvanjezikoslovni zahvati – prije svega kodifikacija, odnosno rječnici te gramatička i pravopisna pravila. Također, Jonke se na sarajevskome kongresu južnoslavenskih slavista 1965. suprotstavlja Milki Ivić i njezinu mišljenju kako suvremenu jezičnu stvarnost najbolje predstavlja jezik tiska, radija, televizije i filma. Nasuprot tomu nalazi se Jonkeovo mišljenje da je taj jezik previše klišeiziran pa najboljim načinom upoznavanja norme suvremenoga književnoga jezika drži jezik dobrih pisaca koji nisu oponašači i koji imaju osjećaj za jezičnu pravilnost i čistoću (Vuković, 2007). Bagić, koji je najcjelovitije kritizirao Jonkea, tvrdi da spomenuta krilatica poistovjećuje jezik literature i jezik komunikacije. Kako se već reklo, a kako govori i Bagić, pisac jezik stvara, tj. jezikom stvara jedan novi ni s čim usporediv svijet, a u drugim se stilovima jezikom reagira na unaprijed dan kontekst.

Pisac će, nerijetko, u djelo umetnuti razgovornoga stila kako bi što vjernije dočarao stvarnost; a da se u razgovornome stilu, bilo u njegovu usmenome ili u pisanome obliku, počne govoriti književnoumjetničkim stilom, bilo bi, blago rečeno, čudno. Bagić daje jedan karikaturalni primjer kojim je potkrijepio ono svoje „nikako!”:

„Zamislite, dakle, situaciju u kojoj djevojka u telefonskom razgovoru – na mladićevo pitanje *Kakvo je kod tebe vrijeme?* – matoševski odgovara:

Olovne i teške snove snivaju
Oblaci nad tamnim gorskim stranama;
Monotone sjene rijekom plivaju,
Žutom rijekom među golim granama.” (2005, str. 1, 2)

Ipak, Jonke nije htio pozvati na oponašanje posebnosti jezika književnosti i njegove neoponašljive estetske vrijednosti, već ukazati na važnost simboličke funkcije književnoga jezika i važnosti toga oblika jezične kulture.

Hrvatski je standardni jezik itekako uzimao od književnoumjetničkih djela. Štiteći književnoumjetnički stil (standardnoga) hrvatskoga jezika, Lana Hudeček (2006) govori da se „danas općeprihvaćena teza o trostoljetnome postojanju i razvoju hrvatskoga standarda temelji upravo na jeziku hrvatskih pisaca 18. stoljeća”. Također, kao i Badurina, pita bismo li onda trebali iz funkcionalnih stilova standardnoga jezika izbaciti i razgovorni stil, kao i dobar dio publicističkoga koji je priznat kao vrelo jezične kreativnosti i inovativnosti.

Ako književnoumjetnički stil ostane u klasifikaciji zajedno s ostalim funkcionalnim stilovima, ako iz njega i izađe, zalijepi li mu se etiketa „nadstila”, nazove li ga se jezikom *sui generis*, išao on do svojega govornoga čina preko ili mimo norme – gramatičar se filolog itekako ima pravo u njega dirati. Ne smije ga mijenjati, naravno, ali ga ima pravo kritizirati. Hudeček kaže:

„Lingvist će obaviti (ili bi svakako tako trebao učiniti) svoj posao ne ugrožavajući ni na koji način vrijednost umjetnine niti dovodeći u pitanje činjenicu da je moguć i nužan i drukčiji pristup književnoj umjetnini. Kako bi se, ako lingvist nema što tražiti kad je riječ o književnoj umjetnini, postupalo s riječima iz književnih djela koje postaju rječničkim natuknicama? ... Ima tu mjesta i za lingvistilista, i za literarnoga stilista, i za leksikografa i za jezikoslovca, i za književnog kritičara i za književnog povjesničara.” (2006, str. 62).

Puno se puta reklo da onaj tko se smatra umjetnikom riječi, mora znati pravila jezika kao sustava, ali i pravila jezika kao standarda. Književnoumjetnička su djela prepuna standarda. To potvrđuje činjenica da se standardni jezik izgradio, među ostalim, i od jezičnih sadržaja preuzetih iz tih djela. Lana Hudeček ističe kako nema boljega mjesta od književnoumjetničkoga djela na kojemu se bolje čuva i stvara jezik. Ako standardnoga jezika u književnoumjetničkim djelima ima, ako književnoumjetnički stil, zajedno s razgovornim i dijelom publicističkoga, gradi standardni jezik, možemo li ga uistinu ne nazvati funkcionalnim stilom hrvatskoga standardnoga jezika? Ako i možemo, zašto možemo? Opet ćemo ga „osuditi” s gledišta standardnoga jezika. Bi li književnoumjetničkoga djela bilo da nema standarda ili standarda ne bi bilo da nema književnoumjetničkih djela? Književni je umjetnik dakako slobodan. Ne mora odgovarati

društveno prihvaćenim normama, ali ako, kako kaže Silić, on ipak prema standardnome jeziku nije neodgovoran, onda kakav je? Prema njemu je i za nj odgovoran.

Katnić-Bakaršić književnoumjetnički funkcionalni stil dijeli na tri podstila: prozni, podstil poezije i podstil drame (2001).

Uzimajući u obzir sve ono što se spomenulo, može se reći – u prozi je piscu dopušteno sve, ali..., a u poeziji pjesnik doslovce smije što hoće. Poezija se od proze i drame razlikuje i po formalnoj strukturi – pisana je u stihovima i strofama. Ističe se i svojom ritmomelodijskom strukturom, čak i kad u njoj nema rime. Ono po čemu se možda najviše razlikuje od ostalih podstilova književnoumjetničkoga stila njezin je jezik. Taj je jezik složeniji od prirodnoga jezika: „Naime, jedna pjesma koja se sastoji od samo nekoliko stihova može prenijeti izuzetno veliku količinu informacije, mnogo veću nego što svakodnevni, nepoetski govor može prenijeti u znatno dužem tekstu” (Katnić-Bakaršić, 2015, str. 133). Poezija se ne može prepričati.

Ako ćemo književnoumjetnički funkcionalni stil nazvati „nadstilom”, onda se može reći da je poetski jezik „nadjezik”. Jezični je znak, kako kaže Katnić-Bakaršić, u poeziji ikoničan. Oslobođen je zabrane i ograničenja u odabiru i kombinaciji jezičnih znakova.

Simeon citira Aschenbrennera koji osim jezika znakova (jezika riječi) razlikuje i jezik glasova pa „svaka jača bol ne izražava se više riječima, već glasovima” (2020, str. 68 i 69).

Simeon kaže:

„Poezija veže riječi ne samo po asocijacijama, nego i po njihovoj glasovnoj, zvukovnoj srodnosti, ali se u isto vrijeme služi njima i kao slikama, a dakako i njihovim značenjem: sve su to njezina sredstva izražavanja. Pjesma, koja bi se temeljila samo na značenju riječi, bila bi emocionalno beskrvna, blijeda, baš kao što bi i pjesma, u kojoj ne bi bilo ničega osim zvukovnih vrednota, djelovala prazno, kao što djeluju pjesme onih pjesnika, koji se – u težnji da budu moderni – naročito trude oko toga, da izbrišu svaki smisao, svaku logičko-gramatičku vezu među riječima” (2020, str. 70).

4. Stilistika

Spomenutim odabirom jezičnih znakova i njihove kombinacije; kako je napisan glas, kako uobličena riječ, kako nastala rečenica; prije svega **zašto** je nešto napisano tako kako je napisano – područje je istraživanja stilistike.

Stilistika je, najkraće rečeno, znanstvena grana koja proučava stil. Teško ga je u jeziku definirati jer tim istim jezičnim izrazom opisujemo brojne pojave kao što su: životni stil, stil odijevanja, stil nekoga slikara itd. Stilistika se u jezikoslovlju, grubo rečeno, dijeli na književnu stilistiku i jezičnu stilistiku (lingvostilistiku). Stil se dakle, pogledom lingvostilistike, može definirati kao način izražavanja određenoga sadržaja, odnosno, različiti načini izražavanja istoga sadržaja (Katnić-Bakaršić, 2001, str. 30). Stilistika je dakle povezana s terminom stilskih inačica – različitih načina izražavanja jedne te iste ideje.

Stila ima posvuda pa je teško razgraničiti područja proučavanja pojedinih grana stilistike. Točnije, teško je odrediti doseg interesa lingvostilistike. Činjenica je da lingvostilističar u jednome trenutku, kako kaže Kalenić, mora stati i posao prepustiti drugima. Isto tako kao što standardni jezik smije gledati u književnoumjetnički stil, tako i lingvostilističar smije gledati u književno djelo. Naime, to je djelo pisano jezikom. Naravno, potrebno je postaviti spomenutu granicu kako bi se izbjegle greške. Pritom se ne smije zamjerati ni jednima ni drugima ako katkad nespretno zavrtađu granicama između lingvostilistike i književne stilistike jer je ona nekada nevidljiva (2020, str. 122).

Kalenić je na zanimljiv i zgodan način pokušao podvući tu granicu. Njegova jednadžba izgleda ovako: $A + B (B_1 + B_2) = C$. Lingvostilističar se najprije mora pozabaviti područjem označenim slovom A koje predstavlja jezični standard, odnosno jezik koji prvenstveno služi sporazumijevanju: jesen – godišnje doba. Zatim se bavi novim slojem, područjem B, koje predstavlja stilski dodatak: jesen – starost, umor, zamiranje, slutnja na smrt itd. Kalenić stilotvornu vrijednost dodatka B dijeli na B_1 – stalna jezična osobina, kolektivna stilistika (*dažd* prema obliku kiša), drugim riječima u B_1 područje spadaju kategorije kojima je autor hrvatski narod; i B_2 – individualan jezični postupak, autorska stilistika, specifična autorova tvorba ili upotreba (npr. Krležini germanizmi). Teško je precizno odrediti granicu između slojeva B_1 i B_2 , osobine su hrvatskoga jezika i autorske stilsko-jezične osobine isprepletene. Na neki je način sloj B_2 sveprisutan pa makar samo i u izboru upravo toga (B_1) jezičnoga izraza.

Dolazimo do sloja C koji predstavlja ukupnost obavijesti, tj. pravo značenje svih slojeva. Riječ *Domovina* imat će drugačiju ukupnost značenja u Kranjčevićevoj lirici, Matoševoj, Krležinoj itd. To je ono područje na kojem tražimo umjetnikovu poruku, tu se pitamo što je pjesnik htio reći, tu ulazimo u svijet estetike i to je prostor po kojem se kreću književni stilističari. Kada bismo (na)silno htjeli povući granicu između područja proučavanja lingvostilističara i književnih stilističara, povukli bismo ju upravo tu – na sloju C. Tako književnim stilističarima ostaje pitanje što je pjesnik htio reći, a lingvostilističarima što je pjesnik rekao i kako je to rekao. Lingvostilistika djelo opisuje, a književna stilistika prosuđuje njegovu umjetničku vrijednost (2020, str. 122-126).

Kalenić je svjestan da je takvo odrezivanje dvaju područja iznimno teško, bolno, nekad i nemoguće, ali tvrdi da se tako mora kako bi svatko gledao svoj posao. S druge strane, Pranjić ističe da lingvostilistika jezični izraz promatra kroz njegove tri vrijednosti: pojmovnu, ekspresivnu i impresivnu pri čemu su samo ekspresivne i impresivne vrijednosti stilističke (2020, str. 88, 89). Možemo to usporediti i s Kalenićevim prikazom pa bi se ekspresivne i impresivne vrijednosti našle u B i C slojevima. Pranjić kaže da područje lingvostilistike obuhvaća fonetiku, morfologiju, sintaksu i semantiku jezičnoga izraza pa ju time možemo podijeliti na: fonostilistiku, morfo(no)stilistiku, sintaktostilistiku i semantostilistiku. Takvu podjelu nudi i Antoš (1972). Katnić-Bakaršić, primjerice, dodaje još grafostilistiku i leksikostilistiku, a izbacuje semantostilistiku iz razina lingvostilističke analize (2001).

Stilem je osnovna jedinica u lingvostilistici. To je ona stilski obilježena jezična inačica koju pisac izabire. Katičić kaže da upravo odabirom stilema pisac zadržava čitateljevu pozornost i to tako da „od više mogućih načina da se izrazi neki sadržaj upotrijebi onaj koji se najmanje očekuje” (2020, str. 403). Većina autora, u skladu sa spomenutom podjelom lingvostilistike, stileme dijeli na fonostileme, morfo(no)stileme, sintaktostileme i semantostileme. Jedino bi semantostilistika po Kalenićevu mišljenju trebala biti prepuštena književnim stilističarima jer je usmjerena isključivo na značenje. Pranjić uz spomenutu podjelu dodaje još i makrostilistiku (tekstostilistiku) i i grafostilistiku, a poslije ih, kao što se može vidjeti, izbacuje (1986, str. 195 i 196). Možda ipak valja spomenuti grafostilistiku kada je o dječjoj poeziji riječ.

Fonostilistika – znanost o ekspresivnim i impresivnim obilježjima fonema i fonemskih inačica (Antoš, 1972, str. 27) ili, kako bi rekao Pranjić, disciplina koja proučava izražajna sredstva te stilističke postupke na planu fonetike i fonologije (glasove, „zvuk shvaćen kao

psihički kvalitet ili supstancijalni kvantitet” (1986, str. 195)). Najuočljiviji su primjeri fonostilema asonanca, aliteracija, onomatopejski karakter glasova, ali i posebni naglasci kraja, dijalekta, starijega jezika, dječjega govora i slično.

Morfostilistika – proučava oblik riječi s obzirom na njezino značenje. Morfem – osnovni element tvorbe, sastavljen od jednoga ili više fonema. Morfostilem – jedinica pojačanja izražajnosti u morfostilistici (Antoš, 1972, str. 59).

Morfonostilistika – proučava morfonostilem izražajan svojom zvučnošću, odnosno oblik i zvuk riječi s obzirom na njezino značenje. Budući da se izražajnost fonema ne može odijeliti od njegove funkcije u riječi koju gradi, veliki broj primjera fonostilema ujedno pripada i morfonostilemu (Antoš, 1972, str. 59).

Sintaktostilistika – proučava izražajno slaganje riječi u rečenicu pa je sintaktostilem stilski obilježena ekspresivno-impresivna vrijednost iskaza (Pranjić, 1986, str. 196).

Semantostilistika – proučava stilističke postupke na planu značenja riječi i veze među riječima. Semantem – nosilac osnovnoga značenja riječi. Semantostilem – stilistički izražajno ili preneseno značenje riječi (*srce* je u osnovnome značenju semantem, a u prenesenome 'draga osoba' semantostilem) (Antoš, 1972, str. 60).

Grafostilistika – proučava ekstralingvističke (izvanjezične, nejezične) intenzifikatore ostvarene na planu (orto)grafije teksta (najčešće interpunkcija) (Pranjić, 1986, str. 196).

5. Leksičko raslojavanje

Leksik (franc. *lexique*, prema grč. λέξις 'riječ') je ukupnost riječi koje ulaze u sastav nekoga jezika (opći leksik/rječnik) ili narječja ili kojega drugoga oblika jezika (npr. leksik/rječnik određene struke) (Hrvatska enciklopedija).

Ne možemo spominjati leksik ni leksičko raslojavanje a ne spomenuti stil i spominjati stil a ne spomenuti leksik i leksičko raslojavanje. U tim se slojevima nalazi mnogo stilski obilježenih jezičnih izraza.

Leksičko se raslojavanje može podijeliti na tri sloja: vremensko, područno i funkcionalno.

5. 1. Vremenska raslojenost

Vremenski se sloj općega leksika kojim se služe govornici hrvatskoga jezika u svakodnevnim situacijama može podijeliti na aktivni sloj (sve riječi koje se u sadašnjosti rabe u pisanoj i usmenoj komunikaciji), pasivni sloj (sve riječi koje su iz nekoga razloga zastarjele) i leksik na prijelazu.

Aktivnomu sloju pripadaju leksemi koji su u određenome razdoblju poznati većini govornika hrvatskoga jezika (npr. sloboda, mir, htjeti, što, dobar, jedan itd.). Najčešće je stilski izražajnije kada u tekstu pisanom leksikom iz aktivnoga sloja naiđemo na pasivni ili leksik na prijelazu. U pasivni leksik ubrajamo historizme, arhaizme, nekrotizme i knjiške lekseme.

Historizmi su iz aktivnoga u pasivni leksik prešli iz izvanjezičnih razloga, npr. nekih povijesnih promjena. To su, primjerice, nekadašnje titule (*grof*), ustanove (*banovina*), nazivi za nekadašnje dijelove odjeće (*krinolina*), novčane jedinice (*filir*) i nekadašnji vojni nazivi (*musketa*) (Samardžija, 1995, str. 31).

Arhaizmi (grč. *archaios* 'star', 'starinski') su u pasivni leksik prešli iz unutarjezičnih razloga, zbog promjena u samome jeziku. Samardžija ih dijeli u nekoliko skupina, ovisno o tome što je kod arhaizma zastarjelo: izrazni, sadržajni, fonološki, tvorbeni, grafijski i ortografski (1995). Izrazni je arhaizam leksem koji je u hrvatskome standardnome jeziku zastario, a sadržaj se izriče drugim izrazom (*číslo* → 'broj', *horugva* → 'zastava'). Sadržajni arhaizam izraz je nekoga leksema kojemu je u standardnome hrvatskome jeziku pridružen nov sadržaj (*luka*, koja je nekoć bila izraz za livadu, sada znači 'uređen dio obale za pristajanje brodova'). Tvorbeni su

arhaizmi leksemi koji zbog tvorbenih elemenata kojima su im tvoreni izrazi, zvuče zastarjelo (*čarobija* – 'čarobnica', *ljepost* – 'ljepota'). U fonemskome sastavu fonoloških arhaizama očituje se starije fonološko stanje hrvatskoga jezika nasuprot suvremenomu (*sarce* – 'srce'). Posebna su skupina grafijski i ortografski (pravopisni) arhaizmi. To su starija ili vrlo stara grafijska i pravopisna rješenja koja se najčešće iz stilskih razloga primjenjuju u suvremenome hrvatskom književnom tekstu. Tin je primjerice Ujević napisao svoj sonet *Oproštaj* pravopisom iz doba Marka Marulića („Oudi usrid luche nasa mlada plavca...”) (Samardžija, 1995, str. 32).

Nekrotizmi (grč. *nekros* 'mrtav') su leksemi karakteristični za određenoga pisca, književnika ili leksikografa, a nisu postali dijelom općega aktivnoga leksika (*ljesit* – 'drven', B. Karnautić; *cakljiv* – 'sjajan', J. Kavanjin).

Knjiški leksemi pojavljuju se samo u knjigama i rječnicima, a većim su dijelom rezultat starijih hrvatskih leksikografa koji su, kad bi im uzmanjkala koja hrvatska riječ, sami tvorili nove riječi (*brodokršje* – 'brodolom', *mirisnica* – 'parfumerija').

Granica između aktivnoga i pasivnoga leksika nije čvrsta, a leksemi mogu prelaziti iz jednoga dijela u drugi. To se prelaženje odvija postupno pa se između aktivnoga i pasivnoga leksika stvorio prijelazni sloj s nekoliko skupina leksema. U leksik na prijelazu ubrajamo zastarjelice, pomodnice, oživljenice i novotvorenice/neologizme.

Zastarjelice su leksemi koji se sve rjeđe rabe u suvremenome hrvatskom standardnom jeziku. One su obično značajka jezika starijega naraštaja, dok mlađi rabi druge lekseme (*štetovati* – 'trpjeti štetu', *ferije* – 'praznici', 'odmor').

Pomodnice su leksemi koji označuju neku modernu pojavu; pojavljuju se naglo, ali isto tako naglo i zastarijevaju (*dolčevita*, *bitlsica*).

Oživljenice su leksemi koji se postupno vraćaju u aktivni leksik, a najčešće su zbog različitih političkih okolnosti bili potisnuti prema pasivnomu sloju (*djelatnik*, *bojnik*).

Novotvorenice ili neologizmi (grč. *neo* 'nov' i *lógos* 'riječ') su leksemi koji nastaju iz društvenih razloga, tj. novih pojava (*samoposluživanje*, *vikendica*); individualnih, najčešće u književnim djelima (*gadljivogorko*, R. Marinković) i purističkih, odnosno u težnji da se hrvatskom riječju zamijeni posuđena (*svemiroplav* – „space shuttle”) (Samardžija, 1995, str. 33 i 34).

5. 2. Područna raslojenost

Područnoj raslojenosti leksika pripadaju lokalizmi, regionalizmi i dijalektizmi.

Lokalizmi (lat. *locum* 'mjesto') su najmanje područno rasprostranjeni leksemi i prepoznaju se kao leksičke značajke nekoga mjesta. Tako je *gòspār* ('gospodin') dubrovački, a *đèlōzija* ('ljubomora') splitski lokalizam.

Regionalizmi (lat. *regio* 'područje', 'predio') su leksemi koje rabe govornici na području većem od mjesnoga govora a manjem od narječja. U svakoj su se skupini govora svakoga hrvatskoga narječja razvile brojne regionalne značajke u području leksika. Zato leksem *ûtvāj* ('pašnjak') prepoznajemo kao posavski, a primjerice leksem *kénjac* ('magarac') kao hercegovački.

Dijalektizmi (grč. *diálektikos* 'različit') su leksemi s najvećom prostornom proširenosti. Karakteristični su za cijelo područje jednoga narječja. Hrvatsko se jezično područje dijeli u tri narječja: čakavsko, kajkavsko i štokavsko. Prema nazivu narječja razlikujemo tri skupine dijalektizama: čakavizme, kajkavizme i štokavizme. Štokavsko je narječje osnovica hrvatskoga standardnoga jezika pa se ponekad pojam dijalektizma primjenjuje samo na čakavizme i kajkavizme. Samardžija ističe kako je pogrešno pretpostavljati da svi štokavizmi pripadaju standardnomu jeziku. Iako je u hrvatski standardni jezik ušla većina štokavskoga leksika, ipak nisu ušli svi leksemi pa je opravdano govoriti o štokavskim dijalektizmima. S druge strane, hrvatski je standardni jezik katkad uzimao lekseme iz čakavskoga ili kajkavskoga narječja. Dijelom su standardnoga leksika tako primjerice postali čakavizam *klesar* i kajkavizam *tjedan*, a izvan su standarda ostali štokavizmi kao *bezdjelo* ('zločin'), *bječva* ('čarapa'), *otkle(m)* ('odakle') i tako dalje (1995, str. 36).

Samardžija dijeli dijalektizme na potpune leksičke, leksičko-semantičke, tvorbene, leksičko-fonološke i etnografske. Potpuni se leksički dijalektizmi od standardnojezičnih leksema razlikuju cjelinom svojega izraza (*banda* – 'strana', *hiža* – 'kuća'). Leksičko-semantički dijalektizmi leksemi su čiji je izraz istovjetan s izrazom standardnojezičnih leksema, ali se od njih razlikuju sadržajem. Tako se primjerice u čakavskim i nekim štokavskim govorima izrazu *gaće* pridružuje sadržaj 'dio odjeće koji pokriva tijelo od pojasa naniže i noge dijelom ili u cijelosti', a u standardnome se jeziku taj sadržaj pridružuje izrazu *hlače*. Za brojku 1000 u standardnome jeziku imamo izraz *tisuća*, a u kajkavskome narječju *jezero*. Tvorbeni dijalektizmi razlikuju se od standardnojezičnoga izraza samo tvorbenim sredstvom (prefiksom ili sufiksom), a imaju istovjetan osnovni dio izraza. Na osnovi tvorbenih elemenata prepoznaje se koji je leksem

dijalektalan, a koji standardan. Primjerice, leksemi su *slonek* i *bogatec* kajkavizmi, a za razliku od kajkavskih sufiksa *-ek* i *-ec* standardni jezik za tvorbu riječi ima sufikse *-ić* i *-aš* (*slonić*, *bogataš*). Fonološki se dijalektizmi od izraza standardnojezičnoga leksema mogu razlikovati samo jednim fonemom (*pes* – 'pas'), samo naglaskom (*jezik* – 'jèzik') ili jednim fonemom i naglaskom (*crikva* – 'čfkva'). Naravno, razlike mogu biti i veće pa tako za glagol *ùzēti* u hrvatskim govorima postoji više inačica: *ùzēt*, *uzēt*, *vazēst*, *zēti* i tako dalje. Etnografski su dijalektizmi leksemi kojima se imenuju predmeti i pojave karakteristične za neki od hrvatskih krajeva te za njih standardnojezični leksik nema svojih zamjena. To su primjerice vrste jela (*kulen*, *njoki*, *strukli*), igre (*picigin*, *trešete*), pojave i običaji (*ladanje*, *zvizdan*) (1995, str. 36 i 37).

5. 3. Funkcionalna raslojenost

O funkcionalnoj raslojenosti leksika već smo govorili kada je bila riječ o funkcionalnim stilovima i stilistici, odnosno lingvostilistici. Već je spomenuto da je književnoumjetnički stil najslobodniji od svih stilova, otvoren je svim leksičkim slojevima hrvatskoga jezika te se u njemu nalaze lokalizmi, regionalizmi, dijalektizmi, historizmi, arhaizmi, zastarjelice, novotvorenice. Leksičko-semantičke značajke najjasnije su oblikovane u pjesničkome podstilu književnoumjetničkoga stila. Leksemi karakteristični za pjesnički podstil nazivaju se poetizmima, a neki su od njih: *cjelov*, *djeva*, *sanak*, *sânje*, *srdašce*. Znanstveni stil potpuna je suprotnost književnoumjetničkomu. Glavna je značajka znanstvenoga stila objektivnost, a iako se u njemu pojavljuju leksemi koji se nalaze i u drugim stilovima, ipak je u izboru leksema gotovo potpun izostanak individualnoga i osjećajnoga. Naglasak je na stručnim nazivima pojedine znanosti. Znanstvenomu stilu najbliži je administrativni, također je objektivan, a izbor je leksema ograničen pravilima za sastavljanje tekstova koji se pišu tim stilom. U publicističkome stilu isprepliću se značajke književnoumjetničkoga i znanstvenoga stila: znanstvenomu je stilu sličan svojom objektivnošću, a književnoumjetničkomu svojim ne tako ograničenim načinom izlaganja i s brojnim individualnim tragovima koji mogu biti preuzeti iz proznoga podstila. Za razliku od ostalih stilova, razgovorni je stil svojstven ponajprije usmenoj komunikaciji, ali može se na njega naići i u pisanome obliku. To je stil opuštenih svakodnevnih razgovora o različitim temama, a lekseme koje u njemu susrećemo, osim u književnoumjetničkomu, rijetko susrećemo u ostalim funkcionalnim stilovima. Razgovorni je stil

prvenstveno međusloj između standardnoga jezika i dijalekta svojstven izravnoj neslužbenoj komunikaciji. Taj se jezik naziva razgovornim ili kolokvijalnim, a njegovi leksemi kolokvijalizmima. Drugi je leksički sloj razgovornoga stila žargon. Za nj karakteristični leksemi, žargonizmi, pripadaju dobno ili profesionalno izdvojenim društvenim skupinama (najprošireniji je žargon učenika i studenata). Treći sloj čine vulgarizmi koji se općenito smatraju nepristojnom i neprimjerenom komunikacijom (prostačke riječi, ali i svi leksemi kao što su: *gnjida*, *ljigavac*, *seljačina*) (Samardžija, 1995, str. 43).

6. Leksičko raslojavanje u hrvatskoj dječjoj poeziji 20. stoljeća

U ovom se dijelu raščlanjuje jezik odabranih hrvatskih književnoumjetničkih djela 20. stoljeća koja su pisana za djecu. Najprije se pobliže definira pojam dječja književnost, potom se opisuje izabrani korpus hrvatskih dječjih pjesnika, smješta ga se u vremenski okvir te naznačuje metodologija kojom je istražena njegova leksička razina.

Za jedne je dječja književnost, kako kažu Hameršak i Zima (2015, str. 13) skup knjiga na policama dječjih knjižnica, za druge knjige koje prema njihovu mišljenju čitaju djeca, za treće zabava, za četvrte pouka, za pete umjetnost i tako dalje. Ne možemo reći da su tekstovi dječje književnosti jednostavni i tako ponuditi definiciju. Sjetimo se nekih djela dječje književnosti koja nisu nimalo jednostavna – Carrollovi romani o Alici, *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić itd. Neki ju pokušavaju definirati uz pomoć pojma namjene pa tako autorice ističu Crnkovićevu definiciju da su djela dječje književnosti ili svjesno namijenjena djeci ili ih autori nisu njima namijenili, ali su postala prikladna za dječju dob te ih isključivo ili najviše čitaju djeca. Crnković također nudi definiciju dječje književnosti kao umjetnosti „koja se služi riječima i opisuje život na način dostupan djetetu” (1977, str. 12).

Za raščlambu sam izabrala pjesme ovih hrvatskih dječjih pjesnika: Ivane Brlić-Mažuranić (1874. – 1938.), Vesne Parun (1922. – 2010.), Zvonimira Baloga (1932. – 2014.) i Luka Paljetka (rođ. 1943.). Sve su pisane standardnim hrvatskim jezikom.

Ivana je Brlić Mažuranić pisala i objavljivala početkom 20. stoljeća i njezin se stil i leksik razlikuje i od svih drugih pjesnika općenito, a posebice od onih koji su pisali u drugoj polovici stoljeća. Najpoznatija je po svojem romanu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* te po zbirci kratkih priča *Priče iz davnine*. Njezine pjesme nisu poznate, a i nije ih napisala puno, no svejedno su odabrane kao predmet istraživanja zbog slutnje da su one izvor dragocjenih leksema hrvatske književnojezične baštine. Da se nisu našli oni koji su njezin rukopis mijenjali i prevodili što bi trebalo biti neprevedivo, jer kako kažu Guberina i Krstić (prema Vulić i Laco, 2018, str. 228 i 229), u jeziku nema sinonima, tj. različiti izrazi imaju različitu stilsku vrijednost, možda bi se takvih bisera našlo mnogo više. Proučavat će se izabrane pjesme iz četiriju njezinih zbirki pjesama: *Valjani i nevaljani* (1902.), *Škola i praznici* (1905.), *Slike* (1912.) i *Srce od licitara* (1938.). Njezina najranije objavljena zbirka pjesama, *Valjani i nevaljani*, proučavana je u izdanju iz 2007. godine, a citirani su primjeri iz ovih pjesama: *Kako se osvetila Zorkina beba*, *Majmun Jopo*, *Ivo tješi tatu*, *Kažnjena lakomost*, *Koja razlika* i *Dječje srdce*. Zbirka *Škola i praznici*

proučavana je u elektroničkom izdanju izvornika objavljenoga 1905. godine, a citirani su leksemi iz sljedećih pjesama: *Pred ispit, Ispit, Đaci, Dječji svatovi, Mala velegrađanka na selu, Konj – zec, Zakasnila..., Mali patuljak i Anin sanak*. Iz elektroničkoga izdanja izvornika zbirke *Slike* iz 1912. godine, citirani su primjeri iz pjesama: *Suton, Noćna oluja, Svetovid, Košute, Dvie slike i Led na rieci* (triptih). Zbirka *Srce od licitara* također je proučavana u elektroničkom izdanju izvornika, ali ne onoga iz 1938., već iz 1942. godine, a citirani su primjeri iz pjesme *Mali alkar*.

Vesna Parun počela je djelovati kao slobodna književnica 1947. godine nakon što su joj studentski dani dvaput naprasno prekinuti – prvi put zbog Drugoga svjetskoga rata, drugi put zbog bolesti. Da se tako nije zbililo, možda danas ne bismo imali obilati opus jedne od najznačajnijih suvremenih pjesnika. Uz njezine zbirke pjesama za odrasle među kojima se ističe antologijska *Crna maslina*, Vesna je Parun pisala i za djecu. Proučavat ću leksik zbirke pjesama *Mačak Džingiskan i Miki Trasi* (izdanje iz 1991.) u kojoj su pjesme povezane i donose nam priču o pustolovinama, moru i životnim preprekama, baš kakav je bio i njezin život, a zbirka nas vraća njezinu rodnome kraju – otoku Zlarinu. Citirani su primjeri iz pjesama: *Brodolomci, Miki i budilica, U novom domu, Džingiskan se sprema na put, Četvrti dan, Meduza se vraća u Kukljicu i Sedmo Džingiskanovo pismo*.

Zvonimir je Balog jedno od najznačajnijih imena hrvatske dječje poezije. Okušao se i kao odgajatelj, učitelj, pipničar, urednik i u još nekim zanimanjima, ali kraj njegova imena prvo piše – književnik. Zatim i slikar jer je izlagao svoje slike i crteže, a neka je od svojih djela ilustrirao. Svojom se neobičnošću suprotstavljao tradicionalnomu tijeku hrvatske dječje književnosti, a najpoznatiji je po svojoj igri riječima, nedidaktičnosti i pjesmama slobodnim od racionaliteta odraslih ljudi. Ivo Zalar (2008) kaže da se Balog potvrdio kao dječji pjesnik tek dvostruko nagrađenom zbirkom pjesama *Nevidljiva Iva* koja je prvi put objavljena 1970. godine i čiji leksik istražujem, ali u izdanju iz 1978. godine. Citirani su primjeri iz ovih pjesama: *Najprije, Ljuljačka na orahu, Klim se klimatao, Čari, Visibaba, Nevidljiva Iva, Jasno mi je da buča buči, Kad bi pjesnici, Bio sam, Vulkani, Gnjavator* te leksem iz naziva poglavlja *Ovu pregršt nazovite kako hoćete*.

Izabrala sam proučavati i najpoznatiju zbirku pjesama Luka Paljetka – *Miševi i mačke naglavačke*. Ta je zbirka prvi put objavljena 1973. godine, tri godine nakon Balogove *Ive*, i odmah je dobila *Nagradu Ivana Brlić-Mažuranić*. Ivo Zalar kaže da je ta zbirka jedna od najznačajnijih poslijeratnih djela hrvatskoga dječjega pjesništva (2008, str. 265). Luko Paljetak

koristi se potpuno različitim, ako ne i suprotnim, leksikom i stilom od Ivane Brlić-Mažuranić. U Paljetkovej se zbirci, u izdanju iz 1975., teško mogu naći arhaizmi, historizmi, knjiški leksemi. S druge strane, bogata je novotvorenicama, tj. igrom riječi, koju rabi kako bi postigao rimu, ritam i igru. Prepuna je razgovornoga stila, tj. žargonizama i kolokvijalizama, a može se listati i slojeve područnoga raslojavanja leksika. Citirani su primjeri iz sljedećih pjesama: *Jedna je mačka mnogo jela*, *Jedna je mačka mnogo pila*, *Jednu su mačku zvali Ica*, *Umjetno disanje*, *Jedna je mačka glasovir svirala*, *Jedna je mačka jela slatkiše*, *Jedna se mačka samo smijala*, *Stonoga u trgovini*, *Tri mesara*, *Dva dinosaurus*, *Morski jež*, *Sličica* i *U vrtu kralja Pumpulina*.

Promatra li se 20. stoljeće iz perspektive periodizacije povijesti hrvatskoga jezika, čiji je nacrt ponudio Dalibor Brozović (2008¹), sva razmatrana djela navedenih pjesnika pripadaju šestomu razdoblju u toj povijesti (odnosno trećemu razdoblju razvoja standardnoga jezika), koje obuhvaća cjelokupno 20. stoljeće. Brozović (2008) ističe da je opća značajka šestoga razdoblja konsolidacija standarda u glavnim pitanjima, uz pravopisne oscilacije izražene osobito u prvoj polovici 20. stoljeća tijekom nastojanja da se provede jezična unifikacija hrvatskoga i srpskoga jezika. Otprilike od šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća prevladava svijest o potrebi posebne hrvatske novoštokavske norme i otada hrvatski standardni jezik neprestano snažno i samostalno napreduje. Dvadeseto je stoljeće, osobito njegov početak, također obilježeno oživljavanjem hrvatske dijalektne, novočakavske i novokajkavske književnosti.

Jezična obilježja u navedenim pjesmama izabranih hrvatskih dječjih pisaca 20. stoljeća razmatraju se na leksičkoj razini te se uočeni leksemi svrstavaju u odgovarajući sloj leksičkoga raslojavanja. Status svih leksema koji su navedeni u raščlambi koja slijedi provjeren je u *Velikome rječniku hrvatskoga standardnoga jezika* iz 2015. godine, urednice Ljiljane Jojić. To je danas najpotpuniji rječnik suvremenoga hrvatskoga jezika koji obuhvaća više od 120 tisuća natuknica i podnatuknica te ilustrira svu slojevitost značenja riječi i jasno određuje njihov standardni status. Usto su pojedini primjeri područnoga raslojavanja potvrđeni u *Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* te na *Hrvatskom jezičnom portalu*. U tim su dakle normativnim priručnicima provjeravani leksemi i pripadajuće im odrednice pa se na temelju toga donosio zaključak o njihovom leksičkome raslojavanju. Potvrđuju se tako neke opće značajke u većine pisaca, ali pronalaze i osobitosti tipične samo za pojedine među njima.

---

¹ Brozovićeva periodizacija potječe iz njegove rasprave iz 1978., naslovljene *Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih i drugih slavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti*, a ovdje se citira i parafrazira prema tekstu iz Brozovićeve monografije *Hrvatski jezik* objavljene 2008.

6. 1. Vremensko raslojavanje

Govorilo se o suodnosu hrvatskoga standardnoga jezika i jezika književnoumjetničkih djela. Pritom valja naglasiti da je leksik književnoumjetničkih djela s početka 20. stoljeća bio sličniji književnojezičnoj tradiciji 19. stoljeća, a u drugoj polovici 20. stoljeća (dijelom zbog utjecaja hrvatskih vukovaca, dijelom zbog različitih promjena) leksik se mijenja – neki leksemi zastarijevaju, neki „umiru”, nekima se nalazi zamjena i tako dalje. Vulić i Laco izdvajaju neke od leksema hrvatske književnoumjetničke baštine koje su pronašle u djelima 20. stoljeća: imenice koje su bile obične u 19. st., primjerice *cjelov*, *oganj*, *pogibelj*; često se rabila i imenica *trud* ('napor', 'umor') kao i pridjev *trudan*; nailazi se i na imenice *besjeda*, *klobuk*, *vonj*, *postelja*, *zdenac*, *ljesa* ('dvorišna vrata'). Od pridjeva su zanimljivi *hud*, koji se poslije češće javlja u svojoj glagolskoj izvedenici (*h*)*uditi* ('nauditi'), *gotov* ('spreman'), *ini* ('drugi', 'ostali') i tako dalje. Od glagola se ističu *hititi*, *hrliti*, *pohoditi*, *peliti* ('prijetiti'), *sigrati se* ('igrati se'), *otrati* ('obrisati'), *mučati*, prezent *velim*, *srditi se*, *iskati* ('tražiti'). Neki su od vrlo zanimljivih priloga: *uzaman* ('uzalud'), *možebiti*, *jošte*, *vazda*, *istom* ('odmah', 'netom'), *sveđer/sveđ* ('uvijek'). Primjećuje se i uporaba zamjenice *vas* ('sav') (2018, str. 227-232). Neki su od tih leksema zastarjeli, neki su knjiški leksemi, a neki su i dalje aktivni u hrvatskome standardnome jeziku.

Naizgled u pjesmama Ivane Brlić-Mažuranić nema ničega neobičnoga. Tek onaj tko se zagleda malo bolje, a i onaj tko je za čim u potrazi, ondje pronalazi zanimljivosti. U njezinim pjesmama nailazi se na zastarjeli prilog *vazda* ('svaki put', 'bez iznimke'; 'zauvijek'; 'bez prestanka'). Brlić-Mažuranić rabi i izraz *groš* (na mjestima i *gloš*) koji je već i u to vrijeme bio historizam. U prvome značenju te imenice stoji da je to 'novac različite vrijednosti i u različitim zemljama', a u drugome značenju stoji oznaka razgovornoga stila i tada znači 'sitan novac, malu vrijednost'. Spominje se i zastarjela imenica *hòra* ('vrijeme', 'čas'; 'pogodno vrijeme', 'pravi čas'), knjiški leksem i zastarjeli prilog *većma* ('većinom', 'većim dijelom'; 'više') te arhaizam *lahke* izveden od priloga *lahko* ('lagano', na '*lahak* način'). Pjesmu *Ide mati...* izdvajam kao posebice zanimljivu, a jedina nije ni iz jedne od spomenutih četiriju zbirki pjesama, već iz *Knjige omladini* iz 1923. godine, a proučavana je u izdanju iz 1990. unutar odabranih pjesama i priča Ivane Brlić-Mažuranić u knjizi *Srce od licitara*. U njoj rabi zastarjeli pridjev *velo* ('veliko'), pridjev *utruđen* od priloga *trudno* ('s trudom', 's mukom', 'teško'; 's umorom', 'umorno') te zastarjelu imenicu *trh* ('breme', 'teret'). Iz ostalih pjesama još izdvajam zastario glagol *račiti se* ('udostojati se učiniti što', 'htjeti što'; 'biti komu po volji'), knjiški prilog *sveudilj* ('stalno',

'neprekidno', 'ustrajno'), zastarjeli prilog *udilj* ('uvijek'; 'odmah') te zastarjelu imenicu *mnijénje* ('mišljenje', 'rezultat procesa razmišljanja'; još se uvijek razmjerno često rabi u sintagmi *javno mnijenje*).

Brlić-Mažuranić rabi zastarjelu imenicu *nebosklon* ('nebeski svod', 'nebo'), knjišku imenicu *râvan* ('ravnica'), zastarjeli glagol *jezditi* ('kretati se sjedeći na leđima jahaće životinje'; pren. 'brzo prolaziti'), zastarjeli veznik *ter* ('te'), knjišku imenicu *sunovrat* ('ponor'), knjišku imenicu *slavić* ('slavuj'), zastarjelu imenicu *pjesan* ('pjesma', 'melodija'), zastarjeli prilog *jošte* ('još'), zastarjeli glagol *mniti* ('misliti'). Zanimljiva je imenica *čislo* koju Samardžija, kao što je već spomenuto, nudi kao primjer arhaizma uz značenje 'broj', ali *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* uz nju stavlja i značenje 'krunica, brojanica' pa je u tome smislu ta imenica zastarjela. Iz konteksta se može zaključiti da ju Brlić-Mažuranić rabi u značenju 'krunica, brojanica' kao što se vidi u stihovima: „Još čuju se čisla što kližu kroz prste – / Al bledji i bledji jur bivaju mrtvi / I plinu – put neba uzdižući krste.” (Brlić-Mažuranić, 2018 – elektroničko izdanje izvornika objavljenoga 1912, str. 14). U njezinim se pjesmama još pronalaze zastarjeli prilog *jur* ('već'), knjiški pridjev *sur* ('koji je boje olova ili pepela'; 'tmuran'; 'mrk'), zastarjela imenica *luč* ('baklja', 'svjetlo'), arhaizam *dub* ('drvo hrasta lužnjaka'), zastarjela imenica *pedepsa* ('kazna'), zastarjela imenica *proljet* ('proljeće'), zastarjela imenica *avet* ('sablasi') ili u razgovornome stilu: biti, izgledati kao *avet* ('vrlo slab', 'iscrpljen') te zastarjela imenica *žiče* ('život').

U pjesništvu Vesne Parun nailazimo na zastarjelu imenicu *udes* ('ono što je određeno providnošću', 'sudbina'). Rabi arhaičan glagol *hajati* ('mariti', 'posvećivati pažnju komu ili voditi brigu o komu ili čemu'), zastarjelu knjišku imenicu *sanja* ('ono na što se često misli, o čemu se mašta', 'neostvorena želja', 'fantazija'; 'maštarija', 'san'; 'sanjarija') te knjiški pridjev *sur* ('koji je boje olova ili pepela', 'pepeljastosiv', 'siv'; ili u prenesenom značenju 'tmuran'; 'grub', 'mrk').

U prvoj Balogovoj pjesmi koja na neki način stoji kao predgovor, pojavljuje se imenica *trudbenik* koja je izvedenica zastarjeloga pridjeva *trudan* ('umoran'). Rabi i knjišku imenicu *sanja* ('san', 'snovi') i zanimljivu rijetko kad rabljenu imenicu *zdenčar* ('onaj koji kopa zdence'). Ističe se i knjiški leksem *pregršt* ('prikladna količina'). Prvo značenje toga izraza odnosi se na 'dlanove sastavljene u obliku posude, tj. na količinu čega što može stati u tako sastavljene dlanove' (pregršt brašna). Kao što je spomenuto, Balog je poznat po svojim leksičkim igrama, stvaranju *izmišljenica*, koje su na neki način, samo Balogu svojstveni, i nekrotizmi i

novotvorenice. Iako je to prije svega *nonsensna* poezija, ipak Balog u takvoj igri riječi zna umotati i smisao kao u primjerice pjesmi *Nogom nognimo*: „RUKOM RUKNIMO / a GLAVOM GLAVNIMO / da bi se OVO OVILO / da bi se ONO ONILO / da bi TREP TREPTAO / da bi LIP LIPTAO / da JEZDOVI JEZDE! / GLAVOM GLAVNIMO / da ŽIVOT OŽIVI / da GLAVE GLAVNU / da se OGLAVE / da TRAVE TRAVNU / da se OTRAVE / da ZVIJEZDE ZVJEZDNU / da se OZVJEZDE / da BUD što više BUDNE / da LJUD što više LJUDME!” (Balog, 1978, str. 96). U Balogovoj je poeziji mnoštvo takvih igara riječi i *izmišljenica*. Takvi su primjerice leksemi: zrak se *zrakatao*, bac se bacakao, sat je nešto *satio*, slova se *slovila*, *visiseka* ('mala visibaba'), *zvonimirljivo*, *balogljivo*, *kesten-bomboni*, *kišobranvrganji*, *oblakovača* i tako dalje.

Paljetak rabi zastarjeli izraz *sim-tam* ('ovdje-ondje', 'tu i tamo', ponegdje 'bez reda, prošarano, razbacano'; u opisu neke zamorne radnje s puno pojedinosti – 'i ovo i ono, sad jedno sad drugo', 'svašta' i 'koješta') u kojem je prilog *simo* ('ovamo') zastario. Ta je zbirka također obilježena Paljetkovom igrom riječi koji je, igrajući se, neke nove izraze izmislio: *žiriti se*, *stonožac* ('mužjak stonoge'), *srebrn-česmice* i tako dalje.

6. 2. Područno raslojavanje

U Ivane se Brlić-Mažuranić našlo nekoliko regionalizama. Primjerice izraz *beza*, *bezara*, koji se u nekim krajevima pojavljuje u obliku *nositi pišljivoga lonca*, a ponegdje i *nositi na krkače*. U *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika* nije spomenut, ali u natuknici elektoničkoga izdanja izvornika iz 1905. godine spominje se da je *nositi beza*, *bezara* izraz karakterističan za Slavoniju (Brlić-Mažuranić, 2008, str. 56). Rabi i izraz *sfuri* od glagola *fūriri* kojeg također nema u spomenutom rječniku, ali ima u elektroničkoj inačici *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* uz značenje 'peći, žeći'. Brlić-Mažuranić rabi i regionalizam *dëd/dëdër* ('daj'; služi za poticanje).

Paljetak primjerice rabi imenicu *zdur*. Te imenice također nema u *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika*, ali ju primjerice *Hrvatski jezični portal* (mrežna stranica) navodi kao regionalizam uz prvo značenje s kraticom pov. (povijest) 'u Dubrovniku pučanin u službi vlasti Republike' i drugo značenje s kraticom zool. (zoologija) 'morska riba'.

Ne čudi što je područni sloj – lokalizmi, regionalizmi, dijalektizmi – puno tanji od onoga vremenskoga, razlog je tomu dakako činjenica da su to djela pisana standardom.

6. 3. Funkcionalno raslojavanje

U književnoumjetničkome stilu često se nalazi razgovornoga stila, tj. kolokvijalizama, žargonizama, a katkad i vulgarizama, a mnogo se rjeđe nailazi na lekseme karakteristične za ostale stilove.

Ističu se neki leksemi razgovornoga stila koje rabi Ivana Brlić-Mažuranić: glagol *mètati* ('polagati', 'smješati', 'stavljati'), izraz „želja željkovana” iz koje je pridjev *željkovana*, izveden od glagola *željkovati* ('priželjkivati'), leksem razgovornoga stila, imenica *prud* (sprud – 'pješčani nanos uz obalu koji se izdiže iznad razine vodene površine'; 'nakupina od pijeska nastala djelovanjem obalnih struja i vjetra'), glagol *bečiti* (se) (bečiti oči – 'gledati iznenađeno, zapanjeno'), čestica *bogme*, te imenica *dečko* ('dječak'; 'mladić'; 'momak').

Našao se i poneki leksem karakterističan za književnoumjetnički stil, odnosno za podstil poezije: poetizam *studen* ('vremenske prilike s niskim temperaturama zraka', 'hladnoća', 'mraz', 'zima') te pridjev *studen* ('hladan') i pridjev *tihano* ('tiho').

U Vesne se Parun od razgovornoga stila ističu glagol *šenuti* ('postati lude pameti', 'malo poblesaviti'), imenica *knedla* ('okruglo oblikovano i eventualno punjeno tijesto od krumpira, žemički, krupice i sl.') te izraz *trice i kućine* ('bezvrijedne i bezvezne stvari', 'koještarije'). Rabi i žargonsku imenicu *greda* ('problem, *greda* je (u čemu)'; nije *greda* – 'nije nikakav problem, to se lako riješi, ne smeta').

Balog rabi sljedeće lekseme razgovornoga stila: glagol *kliznuti/klisnuti* ('naglo pobjeći'), imenicu *gnjavor* ('onaj koji gnjavi, dosađuje'), imenicu *šljem* ('kaciga'), imenicu *bášča/bášta* ('vrt'), glagol *broditi* ('putovati'; 'snalaziti se u životu') te imenicu *ćuška* ('pljuska'; 'blamaža', 'skandal', 'sramota').

U Paljetkovim se *Miševima i mačkama naglavačke* nalaze razni leksemi razgovornoga stila. Neki su od njih: glagol *skljokati* ('oboriti', 'srušiti', 'nemoćno pasti'), pridjev *šiznut* ('koji luduje od ljutine'), pridjev *tapiran* ('jako iznenađen', 'dojmljen'), glagol *klisnuti* ('pobjeći'), imenicu *šik* ('smisao za dopadljivo i skladno u odijevanju i u životnome stilu', 'elegancija'; pridjev – 'elegantan', 'otmjén', 'zgodan'), glagol *ljiosnuti* ('pasti udarivši jako ili bučno o tlo pruživši se', 'pasti koliko je dug i širok'), imenica *žbir* ('onaj koji uhodi drugoga'), glagol *šljiviti* ('briga koga za to'), imenica *štos* ('šala'; 'ono što daje smisao čemu'; 'podvala'; 'dopadljiv', 'zgodan'; 'uzbudljivo'), žargonski glagol *odmagliti* ('naglo nestati', 'pobjeći'), glagol *kesiti se* ('smijati se'), pridjev *àljakav* ('nemaran', 'površan', 'neuredan'), glagol *kidati se* ('jako osjećati što'),

pridjev *vickast* ('koji je sklon vicevima', 'šaljivac'; 'koji sadržava šalu') te žargonizmi *njupati* ('uzimati jelo', 'hraniti se') i *cugati* ('piti').

Našao se i jedan leksem publicističkoga stila – *žurnāl* ('modni ilustrirani tjednik ili mjesečnik').

7. ZAKLJUČAK

Uzorak od četvero pjesnika, naravno, nije velik pa tako nije ni dovoljan kako bi se mogao donijeti kakav čvrsti valjani zaključak. Ipak, izabrani su pisci, aktivni u različitim dijelovima 20. stoljeća, dovoljno reprezentativan primjer sudbine leksika tijekom 20. stoljeća. Mnoge su riječi, iako očuvane u djelima, izgubljene, a mnogo se novih smišljalo i skovalo. Književnost je oduvijek čuvarica bogatoga leksika hrvatskoga jezika. Vidljivo je u primjerima iz pjesmama Ivane Brlić-Mažuranić da su njezina djela svojevrsna škrinja toga bogatstva. Mnoge su riječi u međuvremenu zastarjele. S druge strane, u Vesne se Parun primjećuje manja uporaba leksema iz pasivnoga sloja. Standardni je jezik živi proces i otvoren je prema ukupnosti hrvatskoga jezika i svih njegovih slojeva – vremenskoga, područnoga i funkcionalnoga. Ta je otvorenost vidljiva u pjesmama Zvonimira Baloga i Luka Paljetka, koji se prema jeziku odnose kreativno i inovativno uzimajući sve stvaralačke mogućnosti koje im jezik nudi. Umjetnička sloboda nikada nije bila zabranjena, ali ne valja zanemariti bogatstva koja nam je hrvatski jezik dao, štoviše, valja za njima posezati i to blago njegovati. Ono nam pokazuje neraskidivu i neraspadljivu vezu s tradicijom i uči nas o narodnoj i jezičnoj kulturi. Ako ćemo „pisati kako dobri pisci pišu” (pritom ne misleći na estetiku, već isključivo na jezičnu čistoću, osjećaj za zajedničko i vezu s tradicijom i kulturom), onda je dobar pisac onaj koji je u jeziku čist, spretan i povezan s bogatstvom hrvatskoga jezika. Ako ćemo se ipak pitati „treba li pisati onako kako dobri pisci pišu”, imajući na umu da najprije valja odrediti tko je to uopće dobar pisac, to nadmašuje postavljene okvire ovoga rada. Teško da je dobar onaj koji je samo čuvar toga jezičnoga blaga, a teško i da je onaj koji je samo inovator. Možda je stoga dobar onaj koji je istovremeno i čuvar i stvaratelj. Također, hrvatski bi jezik mnogo izgubio ako bi potpuno zanemario svoja narječja, posebice kajkavsko i čakavsko. Pisci su, u ovome slučaju pjesnici, tvorci riječi, ali i njihovi najbolji čuvari.

IZVORI

- Balog, Z. (1978). *Nevidljiva Iva*. Zagreb: Mladost.
- Brlić-Mažuranić, I. (2007). *Srce od licitara, Slike, Valjani i nevaljani*. Zagreb: Večernji list d. d.
- Brlić-Mažuranić, I. (2018). *Škola i praznici*. Elektroničko izdanje izvornika objavljenoga 1905. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Brlić-Mažuranić, I. (2018). *Slike*. Elektroničko izdanje izvornika objavljenoga 1912. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Brlić-Mažuranić, I. (2018). *Srce od licitara*. Elektroničko izdanje izvornika objavljenoga oko 1942. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Brlić-Mažuranić, I. (1990). *Srce od licitara*. Zagreb: Mladost.
- Paljetak, L. (1975). *Miševi i mačke naglavačke*. Zagreb: Mladost.
- Parun, V. (1991). *Mačak Džingiskan i Miki Trasi*. Zagreb: Mladost.

LITERATURA

- Antoš, A. (1972). *Osnove lingvističke stilistike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Badurina, L. (2007). Jezično raslojavanje i tipovi diskursa. U: K. Bagić (ur.), *Jezik književnosti i književni ideologemi: zbornik radova 35. seminara Zagrebačke slavističke škole* (11–20). Zagreb: Zagrebačka slavistička škola.
- Bagić, K. (2005). Beletristički stil. *Treba li pisati kako dobri pisci pišu: 7–20*. Zagreb: Disput.
- Brozović, D. (2008). *Povijest hrvatskoga književnog i standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crnković, M. (1977). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hameršak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international d.o.o.

- Hudeček, L. (2006). Hrvatski jezik i jezik književnosti. U: K. Bagić (ur.), *Raslojavanje jezika i književnosti: zbornik radova 34. seminara Zagrebačke slavističke škole (57–79)*. Zagreb: FF press.
- Jojić, Lj. (2015). Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika. Zagreb: Školska knjiga.
- Kalenić, V. (2020). Lingvostilističko proučavanje hrvatskoga jezika. U: K. Bagić (ur.) *Stil u „Jeziku”*, mrežno izdanje (117-135). Zagreb: stilistika.org.
- Katičić, V. (2020). Književnost i jezik. U: A. Ryznar (ur.) *Zagrebačka stilistička škola u časopisu Umjetnost riječi*, mrežno izdanje (393-425). Zagreb: stilistika.org.
- Katnić-Bakaršić, M. (2001). *Stilistika*. Sarajevo: Ljiljan.
- Pranjić, K. (2020). Problemi proučavanja jezika i stila u suvremenih pisaca. U: K. Bagić (ur.) *Stil u „Jeziku”*, mrežno izdanje (87-90). Zagreb: stilistika.org.
- Pranjić, K. (1986). Stil i stilistika. U: Z. Škreb, A. Stamać (ur.) *Uvod u književnost (193-231)*. Zagreb: Globus.
- Samardžija, M. (1995). *Leksikologija hrvatskoga jezika i povijest hrvatskoga jezika u XX. stoljeću*. Zagreb: Školska knjiga.
- Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
- Simeon, R. (2020). Jezik i poezija. U: K. Bagić (ur.) *Stil u „Jeziku”*, mrežno izdanje (63-72). Zagreb: stilistika.org.
- Vuković, P. (2007). U pozadini načela „Piši kao što dobri pisci pišu“. *Jezik, 54 (3)*, 109-118. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/46049>.
- Vulić, S., Laco, G. (2018). Jezik hrvatskih književnih djela u 20. stoljeću. U: I. Pranjković, M. Samardžija (ur.) *Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio (191-243)*. Zagreb: Croatica.
- Zalar, I. (2008). *Književni portreti hrvatskih dječjih pisaca*. Zagreb: „Dora Krupićeva”.

Mrežne stranice

- Balog, Zvonimir. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5567>. Pristupljeno 23. 8. 2022.
- Brlić-Mažuranić, Ivana. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9601>. Pristupljeno 23. 8. 2022.
- Jezik. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29130>. Pristupljeno 23. 8. 2022.
- Leksik. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35934>. Pristupljeno 23. 8. 2022.
- Paljetak, Luko. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46350>. Pristupljeno 23. 8. 2022.
- Parun, Vesna. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46830>. Pristupljeno 23. 8. 2022.
- Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, mrežno izdanje. <https://kajkavski.hr/>. Pristupljeno 7. 9. 2022.
- Hrvatski jezični portal*. <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>. Pristupljeno 7. 9. 2022.

SAŽETAK

U ovome se radu proučava leksik u djelima četvero dječjih pjesnika koji su pisali i objavljivali svoje zbirke pjesama tijekom 20. stoljeća. To su: Ivana Brlić-Mažuranić, Vesna Parun, Zvonimir Balog i Luko Paljetak. Sva su djela pisana hrvatskim standardnim jezikom. Cilj je istraživanja, služeći se *Velikim rječnikom hrvatskoga standardnog jezika*, izdvojene lekseme svrstati u odgovarajući sloj hrvatskoga jezika – vremenski, područni ili funkcionalni.

Ukratko se navode obilježja standardnoga jezika, njegova višefunkcionalnost, a kako bi se opravdano moglo pristupiti istraživanju, ističe se rasprava o statusu književnoumjetničkoga stila među ostalim stilovima hrvatskoga standardnoga jezika. Svaki pjesnik ima svoj stil pa se u radu spominje i pojam stilistike koja je neodvojiva od leksika kada je riječ o odabiru jezičnih inačica.

Također, provlači se razmišljanje o tome tko je to dobar pisac – onaj koji drži do književnojezične baštine ili onaj koji je od nje potpuno slobodan. Književnoumjetnička djela oduvijek su čuvari leksika hrvatskoga jezika, a pisci su najčešće otvoreni svim njegovim slojevima. U odnosu na prvu polovicu dvadesetoga stoljeća, u drugoj se vidi promjena. Neki se leksemi manje rabe, neki su novi, neki su zamijenjeni.

Ključne riječi: dječja poezija, hrvatski standardni jezik, leksičko raslojavanje

Stratification of Lexis in Croatian Children's Poetry

ABSTRACT

This paper studies the lexis in the works of four children's poets who were writing and publishing their books of poems during the 20th century. They are: Ivana Brlić-Mažuranić, Vesna Parun, Zvonimir Balog and Luko Paljetak. All works are written in standard Croatian language. The goal of the research, using the *Big Dictionary of the Croatian Standard Language*, is to classify the selected lexemes into the appropriate layer of the Croatian language - temporal, regional or functional.

The characteristics of the standard language, its multi-functionality, are briefly stated, and in order to be able to justifiably approach the research, the discussion on the status of the literary-artistic style among other styles of the Croatian standard language is highlighted. Every poet has his own style, so the paper also mentions the concept of stylistics, which is inseparable from the lexis when it comes to choosing between language varieties.

Also, there is a reflection on who is a good writer - the one who holds on to the literary and linguistic heritage or the one who is completely free from it. Literary and artistic works have always been guardians of the lexis of the Croatian language, and writers are especially open to all its layers. In relation to the first half of the twentieth century, a change can be seen in the second half. Some lexemes are used less, some are new, some have been replaced.

Keywords: children's poetry, Croatian standard language, lexical stratification

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ANA MILAVIC, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice PRIMARNOGA OBRAZOVANJA, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 7. rujna 2022.

Potpis Ana Milavic

OBRAZAC I.P.

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	ANA MILAVIĆ
NASLOV RADA	LEKSIČKO RASLOJAVANJE U HRVATSKOJ Dječjoj POEZIJI
VRSTA RADA	DIPLOMSKI RAD
ZNANSTVENO PODRUČJE	HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ZNANSTVENO POLJE	FILOLOGIJA
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	doc. dr. sc. ANĐELA MILINOVIĆ HRGA
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	/
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. GORDANA LACO, izv. prof. dr. sc. 2. ANĐELA MILINOVIĆ HRGA, doc. dr. sc. 3. IVANA ODŽA, doc. dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uredenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a.) u otvorenom pristupu

b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

SPLIT, 7. rujna 2022.

mjesto, datum

Ana Milavić

potpis studenta/ice